

بررسی تجربه‌های عملی نقش‌آفرینی جامعه محلی در فرایند گردش‌گری در ایران و جهان

عارفه زارعی*
کارشناسی ارشد مرمت و احیای بناها و بافت‌های تاریخی،
دانشگاه تهران

چکیده

یکی از ارکان مهم گردش‌گری، حضور فعال اقشار مختلف جامعه میزبان در فرایند گردش‌گری است. این حضور می‌تواند علاوه بر بالا بردن کیفیت خدمات گردش‌گری، منجر به بهره‌برداری حداکثر از منافع حاصل از گردش‌گری توسط جامعه میزبان شود. امروزه به طور معمول بخش خاصی از جامعه میزبان شامل: کارکنان هتل، فروشنده مغازه، راهنمایان تور، مأمور گمرک، راننده تاکسی و یا اتوبوس می‌شود که در بحث گردش‌گری نقش فعال ایفا می‌کنند، حال آن‌که یکی از مهم‌ترین بخش‌های جامعه که پتانسیل و نیاز بیش‌تری در برقراری ارتباط با گردش‌گران و دخالت مستقیم و غیرمستقیم در فرایند گردش‌گری دارد، جامعه محلی شامل گروه‌های اجتماعی حاضر در محله‌ها هستند. در این پژوهش با مطالعه چند تجربه در سطح ایران و جهان در زمینه نقش‌آفرینی جامعه محلی در فرایند گردش‌گری به استخراج اصولی در راستای چگونگی مداخله گروه‌های محلی جامعه میزبان و سود آنان از گردش‌گری پرداخته می‌شود.

واژگان کلیدی: گردش‌گری، جامعه محلی، نقش‌آفرینی فعال، تجارب جهانی و ایران.

۱. مقدمه

امروزه رویکردهای مردم‌گرایانه، سیاست‌نویسی را در جهت توسعه به روی برنامه‌ریزان گشوده است. این سیاست‌ها بر حضور مردم در فرایند مدیریتی امور محلی خود و واگذاری دامنه‌ای از اختیارها به آنان تأکید می‌کند. یکی از ابزارهایی که بستر این حضور را مهیا می‌سازد، توسعه گردش‌گری در یک جامعه محلی است که این جامعه می‌تواند منطقه‌ای از یک شهر با پتانسیل‌های گردش‌گری و یا روستایی با قابلیت‌های جذب گردشگر باشد. بهره‌گیری از ظرفیت درونی جوامع در کنار پتانسیل‌های گردش‌گری هر منطقه، می‌تواند راه رسیدن به توسعه درون‌زا را هموار سازد که در سه زمینه اقتصادی، فرهنگی-اجتماعی و کالبدی-محیطی اثرهای مطلوبی را برای جامعه محلی به ارمغان خواهد آورد.

این پژوهش ابتدا نگاهی اجمالی به مبانی به‌کارگیری جامعه در فرایند گردش‌گری دارد و سپس با ذکر نمونه‌های عملی، روش‌های اجرایی مشارکت مردم در امور گردش‌گری را در مناطق بالقوه برمی‌شمارد. کاربست این روش‌ها به ویژه در محله‌های قدیم شهری که دارای گنجینه‌ای از پتانسیل‌های اجتماعی، فرهنگی و کالبدی هستند، می‌تواند کمک شایانی به رفع مشکل‌های آن و بهبود کیفیت زندگی ساکنان نماید.

۲. مبانی نظری

در بخش مقدمه از رویکردهای مردم‌گرایانه در برنامه‌ریزی و سیاست‌گذاری صحبت گردید. پیش از هرچیز بازتعریفی از این رویکردها ارائه می‌شود. به طور کلی می‌توان رویکردهای جامعه‌محور در برنامه‌ریزی را شامل مشارکت جامعه، نقش‌آفرینی جامعه و توانمندسازی اجتماع دانست (Campbell, 2011: 8).

مشارکت اجتماعی^۱ بر این باور استوار است که کسانی حق دارند در روند تصمیم‌گیری دخالت کنند که تصمیم در زندگی آن‌ها تأثیر داشته باشد. مشارکت اجتماعی، فرایندی است که از طریق آن یک سازمان با افراد، نهادها و سازمان‌های

دولتی تحت تأثیر یا دارای منافع پیش از اتخاذ تصمیم، مشورت می‌کند. مشارکت اجتماعی یک ارتباط دوطرفه و یک روش حل مسأله مشارکتی با هدف دستیابی به تصمیم‌های بهتر و قابل قبول‌تر است (URL1).

در حقیقت مشارکت جامعه، مشارکت آنان در یافتن راه‌حل‌ها است. پس از سالیان دراز مداخله‌ها با رهبری دولت، این گونه مطرح شده است که جامعه از منبع اطلاعاتی مهمی برخوردار است که اگر تحت کنترل درآمد و مدیریت شود، می‌تواند منجر به بهبود و پاسخ‌گوتر شدن خدمات شود. جامعه در مورد مشکل‌های خود بیش‌ترین آگاهی را دارد و این به سیاست‌گذاران کمک می‌کند به اهداف سیاست خود برسند (چرخش به سمت جامعه). هم‌چنین مشارکت جامعه به سیاست‌ها روندی دموکراتیک می‌بخشد.

به کارگیری جامعه (نقش‌آفرینی جامعه)^۱ یکی از ابعاد مشارکت اجتماعی است. یک جریان مشارکت، فراگیر است که از رابطه متقابل ارزش‌ها، راهبردها و اقدام‌ها برای مشارکت صحیح مردم به منظور پرداختن به مسائلی که بر رفاه جامعه مورد نظر تأثیر می‌گذارد، حمایت می‌کند. این مردم به واسطه مجاورت جغرافیایی، منافع خاص یا موقعیت‌های مشابه، یکدیگر را می‌شناسند و به هم وابسته هستند.

راجرز و رابینسون، به کارگیری جامعه را فرصت، ظرفیت و تمایل افراد به کار جمعی جهت شکل دادن به زندگی اجتماعی تعریف کرده‌اند (Rogers and Robinson, 2004: 2).

اوهر اظهار می‌کند که به کارگیری جامعه نیازمند سه کیفیت (ویژگی) است که عبارتند از منابع به منظور فراهم کردن وسیله برای توانمندسازی مانند حقوق سیاسی و قانونی، منابع مالی و ظرفیت اجتماعی مورد نیاز برای ایجاد شبکه‌های بسیج اجتماعی؛ فرصت‌ها مانند فرصت‌هایی که از طریق مقدمه‌های سازمانی فراهم شده است؛ مثل تمرکززدایی و در آخر انگیزه‌هایی برای مردم تا حقوق خود را اعمال کنند (O'hare, 2010: 34).

1. Community engagement

تفاوت میان مشارکت و نقش‌آفرینی را می‌توان با ذکر یک مثال تبیین کرد: در برخی فعالیت‌ها می‌توان مشارکت کرد بدون آن‌که نقش‌آفرینی صورت گیرد؛ به عنوان مثال رأی دادن در یک انتخابات بدون فعالیت برای یک نامزد خاص. برگزاری انتخابات، فعالیتی اجتماعی است که از مشارکت افراد بهره می‌گیرد. برای نقش‌آفرینی حقیقی در فعالیت‌های اجتماعی باید راجع به مسائل و مشکل‌های جامعه مطالعه کرد و خود را در راه‌حل‌های آن‌ها سهیم کرد. تفاوت میان مشارکت و درگیر شدن مانند تفاوت میان بازیکن و تماشاگر است.

توانمندسازی^۱: در حالی که به‌کارگیری و مشارکت جامعه به نقش‌آفرینی جامعه و استفاده‌کنندگان از خدمات در بازآفرینی به صورت همکاری در درازمدت اشاره می‌کند، توانمندسازی از این واژه‌ها فراتر رفته و انتقال قدرت به افراد و گروه‌های درگیر و تمرکززدایی از قدرت در تصمیم‌گیری را شامل می‌شود (Bailey, 2010).

Scottish government و COSLA^۲؛ توانمندسازی را فرایندی تعریف می‌کنند که مردم با یکدیگر همکاری می‌کنند تا از طریق کسب قدرت و نفوذ بیش‌تر در مسائل مربوط به آن‌ها در جامعه‌شان تغییر حاصل شود (CEAP, 2008: 8). در این پژوهش مقصود از مشارکت، تلفیقی از این سه رویکرد است که در کنار یکدیگر می‌توانند «ابزاری جهت ارتقاء شمول اجتماعی» به حساب آیند (Gaventa, 1998: 51).

باید در نظر داشت که بنیادی‌ترین اندیشه زیرساختی مشارکت، پذیرش اصل برابری در فرصت‌ها برای مردم است (رجبی، ۱۳۹۰: ۱۰۵). بیش‌تر مواقع اهداف گوناگونی در توجیه مشارکت ذکر می‌شود. نخست آن‌که تصمیم‌گیران از خواست‌ها و نیازهای مردم آگاه می‌شوند و در نتیجه این آگاهی، نظرهای مردم تا حدودی در تصمیم‌هایشان انعکاس می‌یابد. دومین هدف، ارتقای تصمیم‌ها از طریق همکاری مردمی است که به طور معمول اطلاعات محلی خوبی در مورد مسائل مختلف دارند. سومین هدف، ارتقای برابری و عدالت در جامعه است. چهارمین هدف،

1. Community empowerment
2. Convention of Scottish Local Authorities

مشروعیت بخشیدن به تصمیم‌ها است و آخرین هدف این است که مشارکت چیزی است که به طور معمول برنامه‌ریزان بنا بر ضرورت قانونی از آن استفاده می‌کنند (Innes & Booher, 2004: 422-423).

همان‌گونه که در مقدمه نیز بیان شد، گردش‌گری می‌تواند یکی از ابزارهای تحقق این مشارکت باشد. در حقیقت رابطه میان گردش‌گری و مشارکت، رابطه‌ای دوطرفه است؛ همان‌گونه که مشارکت مردمی می‌تواند وسیله‌ای برای پیشبرد اهداف گردش‌گری باشد؛ فعالیت‌های گردش‌گری و منافع حاصل از آن نیز می‌تواند منجر به تحریک و تشویق جامعه به تأثیرگذاری بر روند برنامه‌ریزی‌های منطقه خود شود.

مشارکت جامعه محلی در فرایند گردش‌گری از آنان میزبانانی حرفه‌ای می‌سازد که هم برنامه‌ریز خدمات گردش‌گری و ارائه‌کننده خدمات به گردش‌گران هستند و هم از منافع آن بهره می‌برند. مقصود از مشارکت اجتماعی در گردش‌گری، مشارکت جامعه محلی در سه بخش برنامه‌ریزی و تصمیم‌سازی گردش‌گری، مشارکت در کسب منافع و شرکت در اقدام‌های عملی گردش‌گری و فعالیت‌های آن است.

❖ مشارکت در برنامه‌ریزی و تصمیم‌سازی

مشارکت در فرایند برنامه‌ریزی شامل: شناخت مسائل و مشکل‌ها، تنظیم آلت‌رناتیوها، فعالیت‌های برنامه‌ریزی و تخصیص منابع را می‌شود. میزان مشارکت در این بخش به مناسبت‌های قدرت (تسهیم عادلانه قدرت) در جامعه مورد نظر بستگی دارد. در حقیقت میزان توانایی افراد و نهادها در اثرگذاری بر فرایند تصمیم‌سازی، سطح مشارکت آنان را تعیین می‌نماید. مدل‌های مشارکتی بسیاری وجود دارد که سطوح مشارکت جامعه در مسائل و امور عمومی را تعیین می‌کند. مدل‌های مشارکتی، سطوح مشارکت را به سه دسته کلی مشارکت شعاری (عدم مشارکت)، مشارکت محدود و مشارکت واقعی تقسیم کرده‌اند.

مهم‌ترین این مدل‌ها، مدل نردبان مشارکت آرنشتاین است. آرنشتاین^۱ در زمره اولین افرادی بود که مشارکت شهروندی را در سال ۱۹۶۹ با تعبیر قدرت شهروندی به

1. Sherry R Arnstein

کار گرفت و برای توضیح آن از استعارهٔ نردبان مشارکت استفاده کرد (شریفیان ثانی، ۱۳۸۰: ۴۳). بر اساس این مدل، مشارکت سطوح مختلفی دارد؛ دو سطح اول یعنی عوام‌فریبی و درمان مبین عدم مشارکت هستند. در این دو سطح صاحبان قدرت می‌کوشند مردم را در جهت اهداف خود هدایت و کنترل کنند. اطلاع‌رسانی، مشاوره و تسکین‌بخشی تحت عنوان ظاهرسازی طبقه‌بندی شده‌اند. طی این فرایندها مردم در جریان امور قرار گرفته و فرصت اظهارنظر پیدا می‌کنند؛ اما هیچ تضمینی وجود ندارد که مسئولان نظرهای آن‌ها را به کار ببندند. در واقع قدرت تصمیم‌گیری و تأثیرگذاری هم‌چنان در اختیار صاحبان قدرت باقی می‌ماند. به سه سطح بالایی این مجموعه یعنی شراکت، قدرت واگذار شده و بالاترین سطح مشارکت که کنترل شهروندی است، عنوان قدرت شهروندی اطلاق می‌شود. در این سطح، شهروندان در جریان امور با صاحبان قدرت شریک می‌شوند و در نهایت قدرت اجرایی پیدا می‌کنند (عزیزی و حمیده، ۱۳۸۷: ۷۶۹).

جدول ۱: نردبان مشارکت شهروندی آرنشتاین (دانشپور و هادیان، ۱۳۸۷)

افزایش سطح مشارکت و مشارکت‌پذیری	پله‌های مشارکت	سطوح مشارکت	نردبان مشارکت شهروندی
	دستکاری و عوام‌فریبی	سطح عدم مشارکت	
	درمان		
	اطلاع‌رسانی	سطح مساوات‌طلبی (مشارکت جزئی)	
	مشاوره		
	تسکین بخشیدن		
	شراکت	سطح قدرت (اقتدار) شهروندی	
	قدرت واگذار شده		
اختیار شهروندان			

در میان انواع نظریه‌ها راجع به سطوح مشارکت، گسترهٔ پنج سطحی IAP2 ارائه شده توسط انجمن بین‌المللی مشارکت مردمی، جامع‌ترین و بهترین طبقه‌بندی را در دامنهٔ مشارکت محدود و مشارکت واقعی شرح می‌دهد.

جدول ۲: گستره مشارکت IAP2 (شرفی و برک‌پور، ۱۳۸۹: ۸۵)

آگاهی‌رسانی ^۵	مشورت ^۴	درگیر ساختن مردم ^۳	همکاری با مردم ^۲	توانمند سازی ^۱	
تأمین اطلاعات جامع و عینی به منظور کمک به مردم در فهم مشکل‌ها، گزینه‌ها، فرصت‌ها و یا راه‌حل‌ها	گرفتن بازخوردها از مردم در زمینه تحلیل‌ها، آلترناتیوها و یا تصمیم‌ها	کار مستقیم با مردم در تمام طول فرایند به منظور دادن اطمینان به مردم که نگرانی‌ها و علایق آن‌ها به شکلی مداوم در تمامی فرایند در نظر گرفته خواهد شد.	شریک بودن با مردم در تمامی ابعاد تصمیم‌گیری، شامل تکوین آلترناتیوها و تعیین راه‌حل‌های منتخب	دادن اختیار تصمیم نهایی به مردم	اهداف مشارکت

در هر طرح و پروژه‌ای، پیش از هرگونه برنامه‌ریزی و اقدام باید سطحی که مسئولان برای شرکت مردم در امور در نظر دارند، تعیین گردد و این سطح از مشارکت در تمامی مراحل پروژه اعمال گردد. بعد از گذر از سطح مشارکت شعاری و در واقع عدم مشارکت، پایین‌ترین سطح مشارکت در جریان قرار دادن مردم و آگاه‌سازی و دادن اطلاعات به آنان است و بالاترین سطحی که می‌توان مردم را در امور محل‌زندگیشان شرکت داد، واگذاری قدرت و اختیار به آنان است.

❖ مشارکت در منافع حاصل از گردش‌گری

تاماجیندا مشارکت اجتماعی در منافع حاصل از گردش‌گری را به دو دسته اصلی تقسیم می‌کند: منافع اقتصادی و منافع غیراقتصادی (تاماجیندا، ۲۰۱۳).

• منافع اقتصادی: منافع اقتصادی به ویژه در کشورهای در حال توسعه اجتناب‌ناپذیرند. محرک اولیه افراد فقیر برای نقش‌آفرینی در گردش‌گری، کسب درآمد بیش‌تر

1. Empower
4. Consult

2. Collaborate
5. Inform

3. Involve
6. Thammajinda

است. منافع اقتصادی شامل اشتغال مستقیم و غیرمستقیم، درآمد، مالکیت و سوددهی است که می‌تواند هم برای افراد به شکل مستقل و هم به صورت جمعی باشد؛ مانند بهبود زیرساخت‌های عمومی یا تأسیس صندوق رفاه.

• منافع غیراقتصادی: منافع اجتماعی، فرهنگی و محیطی نیز دارای اهمیت هستند؛ به طور مثال توسعه امکانات‌های تحصیلی، ظرفیت‌سازی اجتماعی، حمایت شغلی و توانمندسازی محلی. منافع اجتماعی ادراک‌ها و نگرش‌های مثبت نسبت به صنعت گردش‌گری محلی و قدرت تأثیرگذاری بر تغییر شیوه‌های زندگی سنتی را شامل می‌شود. منافع فرهنگی مربوط به بالا رفتن غرور و افتخار به میراث فرهنگی و افزایش انسجام اجتماعی است (Thammajinda, 2013: 38).

❖ مشارکت در فعالیت‌های گردش‌گری

بر اساس نظر مکینتاش و گلدنر (۱۹۸۶) مشارکت در فعالیت‌های گردش‌گری به معنی آن است که مردم در فعالیت‌های گردش‌گری مانند کارمند بودن، راهنمای گردش‌گری یا فروش محصول‌ها یا خدمات به گردش‌گران به طور غیرفعال، فعال یا همه‌جانبه درگیر می‌شوند (Thammajinda, 2013: 29). اشلی و رو^۱ با ارائه جدولی انواع مشارکت‌های اجتماعی در فعالیت‌های گردش‌گری را به تفکیک ذی‌نفعان مشارکت شرح داده‌اند.

جدول ۳: انواع مشارکت اجتماعی در فعالیت‌های گردش‌گری (Ashley and Roe, 1998: 25)

مشارکت همه‌جانبه	نقش‌آفرینی فعال	نقش‌آفرینی غیرفعال	
شبکه صنایع محلی که عمده کالاها و خدمات را تأمین می‌کند.	تشکیلات اقتصادی توسط کارآفرینان محلی اداره می‌شود.	اهالی محلی مشاغل را به دست می‌گیرند و منابع را به فروش می‌رسانند.	افراد
- تصمیم‌گیری راجع به این‌که چه چیز، چگونه به دست آید. - داشتن بیانی قاطع در تصمیم‌گیری - مدیریت جمعی منابع مشترک	- کسب درآمد مانند اجاره منابع، همکاری، کارآفرینی‌های محلی - تأیید برنامه‌ریزی تصمیم‌ها	دریافت درآمد جمعی به طور مثال از طرف بخش خصوصی به عنوان کمک مالی یا مطابق با قوانین	رهبران/ نهادهای اجتماعی

مشارکت همه‌جانبه	نقش‌آفرینی فعال	نقش‌آفرینی غیرفعال	
مشارکت در تصمیم‌ها راجع به درآمدها، تصمیم‌ها راجع به استفاده از منابع و راجع به مناقشه‌ها	- دریافت سهم‌های جامعه - مورد مشورت قرارگرفتن در تصمیم‌ها جامعه	آگاهی از تصمیم‌ها	همه اعضای جامعه

نکته بسیار مهمی که باید مورد توجه قرار گیرد، آن است که فرایند مشارکت در مورد شهروندان، به خودی خود نمی‌تواند خودجوش باشد؛ چرا که به طور معمول حرکت‌های خودجوش، حرکت‌های مقطعی و آنی هستند و پایداری آن‌ها بسیار پایین است (موحد و حیدریان، ۱۳۸۷: ۱۱۵۱ - ۱۱۵۲). مشارکت واقعی، آگاهانه و مؤثر مردم در طرح‌های توسعه شهری در سایه وجود و حضور جدی گروه‌ها، نهادها و سازمان‌های جامعه مدنی (CSOs) و از جمله سازمان‌های غیردولتی (NGOs) میسر است (رجبی، ۱۳۹۰: ۱۰۲). در واقع، مشارکت به طور معمول نیازمند وجود هسته‌ای است که برای مواقع ضروری و یا به طور مستمر، حرکت‌های مشارکتی را سامان‌دهی، جهت‌دهی و هم‌افزا نماید. برای این امر وجود هسته مرکزی مشارکتی در محله‌ها ضروری است. این هسته می‌تواند شامل شورای محله، تشکل‌های رسمی ثبت شده، NGO های تخصصی رسمی و ... باشد (موحد و حیدریان، ۱۳۸۷: ۱۱۵۱ - ۱۱۵۲).

در جدول ۴ نمونه‌هایی از انواع مشارکت در گردش‌گری ارائه شده‌اند.

جدول ۴: انواع نمونه‌های مشارکت اجتماعی در گردش‌گری (Thammajinda, 2013: 41-42)

نمونه‌هایی از موارد عملی مشارکت اجتماعی در توسعه گردش‌گری	انواع مشارکت در گردش‌گری
- مشارکت در گردهمایی‌های گردش‌گری جامعه‌محور - انتخابات سالانه‌ای نماینده کمیسیون گردش‌گری - به راه انداختن بحث و گفت‌وگوهای انجمنی درباره گردش‌گری و تأثیر آن بر جامعه محلی - تأسیس صندوق رفاه به عنوان نهاد توسعه جامعه با هدف تضمین این که	برنامه‌ریزی و تصمیم‌گیری

نمونه‌هایی از موارد عملی مشارکت اجتماعی در توسعه گردش‌گری	انواع مشارکت در گردش‌گری
فعالیت‌های گردش‌گری برای افزایش سرمایه و حمایت از پروژه‌های توسعه جامعه مورد بحث و تأیید جامعه محلی قرار گرفتند. - مسئولان محلی را برای مشارکت در برنامه‌ریزی گردش‌گری تشویق می‌کنند.	
- نقش‌آفرینی افراد در مدیریت خدمات گردش‌گری - تأسیس سازمان‌های اجتماعی برای مدیریت اقدام‌های گردش‌گری در جامعه - سرمایه‌گذاری در تسهیم مالی پروژه گردش‌گری به منظور کسب سود سهام - تأمین کالا برای گردانندگان تور - ایجاد همکاری با گردانندگان تور به منظور جلوگیری از مشکل‌های جامعه و تنظیم قرارداد نقش‌آفرینی جامعه در اقدامات گردش‌گری - گردهمایی جامعه با بازدیدکنندگان، فرصت مبادله فرهنگی را فراهم کرده است و جامعه را از کمک گردش‌گری به توسعه آگاه می‌کند. - اجازه بازدید و اقامت در خانه‌های تاریخی - مشاغل داوطلبانه در حفاظت محیطی	اقدام
- بهبود زیرساخت‌ها - درصد/ میزان منافع اقتصادی اختصاص یافته به جامعه (بودجه جامعه، حفاظت و آموزش) - گردش‌گری، ارزش‌های فرهنگی را تقویت کرده و باعث افتخار به میراث فرهنگی شده و انسجام اجتماعی را افزایش می‌دهد. - کنش متقابل اجتماعی با گردش‌گران فرصت آشنایی با دیگر جوامع را فراهم می‌سازد. - درآمد گردش‌گری برای توسعه فعالیت‌های اقتصادی به کار گرفته می‌شود (توسعه صنایع دستی و جنگلداری) - افزایش بودجه برای ظرفیت‌سازی محلی (مهارت مدیریت، آموزش متن حقوقی و توانایی تصمیم‌سازی) - جامعه محلی از عواید گردش‌گری برای سرمایه‌گذاری در امکان‌های آموزشی و کمک‌های مالی برای تحصیل کودکان فقیر استفاده می‌کنند	کسب منفعت

۳. چند تجربه

در ادامه، شش تجربه گردش‌گری در ایران و جهان با حضور فعال جامعه محلی معرفی و مهم‌ترین فعالیت‌های انجام گرفته در آن‌ها ارائه گردیده است.

۳-۱. پروژه ارتقای اکوتوریسم جزیره قشم، روستای شیب دراز (URL2)

روستای شیب دراز در بخش شهاب جزیره قشم و در ساحل جنوبی قسمت مرکزی آن قرار گرفته است. این روستا حدود ۴۵۰ نفر جمعیت دارد و حرفه اصلی مردم روستا صیادی، تجارت، بازرگانی و قاچاق کالا است. روستا با مشکل‌ها و کمبودهایی هم‌چون نبود امکانات کافی برای ادامه تحصیل و ارتقای سطح زندگی، فقر اقتصادی و فرهنگی به دلیل نبود امکانات فعالیت‌های اجتماعی و بیکاری بسیاری از جوانان روستا روبه‌رو است؛ اما مردمانی بسیار خونگرم و مهمان‌نواز دارد که اغلب اهالی از پذیرایی گردش‌گران در منازل خود لذت می‌برند و این اشتیاق پس از اجرای مراحل مختلف پروژه‌هایی که شرح آن خواهد آمد، افزایش پیدا کرده است.

پتانسیل گردش‌گری این روستا به گونه‌ای جانوری به نام لاک‌پشت‌های پوزه‌عقابی است که هر ساله برای تخم‌گذاری به ساحل روستای شیب دراز می‌آیند. مردم از گذشته تخم این لاک‌پشت را به عنوان ماده غذایی مورد استفاده قرار می‌دادند. این لاک‌پشت در فهرست اتحادیه جهانی حفاظت از طبیعت^۱ در لیست قرمز قرار دارد و در خطر انقراض است. از سال ۲۰۰۱ میلادی به همت مدیر وقت اداره محیط زیست سازمان منطقه آزاد قشم، پروژه‌ای جهت حفاظت از این لاک‌پشت با مشارکت جامعه محلی روستای شیب دراز صورت گرفت. به این ترتیب مردم بومی به جای خوردن تخم لاک‌پشت به حفاظت از آن پرداختند؛ بنابراین تعداد قابل توجهی از بچه لاک‌پشت‌ها به دریا بازگردانده شدند.

از سال ۲۰۰۶ با شهرت یافتن پروژه و هجوم گردش‌گران برای مشاهده این پدیده، پروژه اکوتوریسم با هدف کاهش اثرهای منفی حضور گردشگر و نیز ارتقای کیفیت اکوتوریسم منطقه از جمله آموزش، ارائه اطلاعات علمی و جغرافیایی و نیز خدمات-

1. IUCN

رسانی اصولی به گردش‌گران فعالیت خود را آغاز نمود. در طی این پروژه تلاش شد تا درآمد حاصل از ورود گردشگر به روستا به صورت مستقیم و غیرمستقیم در جهت حفاظت از این لاک‌پشت صرف شود. در مرحله بعد و با مطرح شدن موضوع اکوتوریسم و مشارکت جامعه محلی، پروژه توانمندسازی بانوان شیب دراز برای حفظ، احیا و ایجاد کاربری جدید صنایع دستی بومی منطقه شکل گرفت.

این پروژه سه مرحله‌ای (حفاظت، اکوتوریسم و صنایع دستی) بر اساس جاذبه تخم‌گذاری لاک‌پشت پوزه‌عقابی شکل گرفت و پروژه‌های جانبی دیگری مانند تجهیز روستای شیب دراز، پروژه نوروزی حفاظت و اکوتوریسم و ... در کنار این پروژه‌ها طراحی و اجرا شد. در حقیقت یک گونه جانوری به عنوان میراث طبیعی یک منطقه، موجب تحریک مشارکت محلی در این منطقه گردیده است.

❖ پروژه حفاظت از لاک‌پشت‌های پوزه‌عقابی

هر سال یک تیم هفت نفره از جوانان روستا با نظارت شورا از طریق قرعه‌کشی انتخاب می‌شوند. هریک از افراد وظیفه مشخصی در پروژه دارند. فعالیت این گروه از اواخر بهمن آغاز و تا اواخر تیر (پس از خروج آخرین بچه لاک‌پشت‌ها از تخم) ادامه پیدا می‌کند.

اعضای گروه هر شب به بازرسی ساحل پرداخته و در صورت مواجه با لاک‌پشت مادر و یا ردپای او، منتظر می‌مانند تا پس از انجام عملیات تخم‌گذاری، آن‌ها را جمع‌آوری کنند و در داخل چاله‌هایی در فنیسی که برای این منظور تعبیه شده است قرار دهند تا تخم‌ها از روباه و سگ در امان باشند. از دیگر وظایف اعضای تیم آن است که پیش از این که بچه لاک‌پشت‌های خارج شده از تخم توسط پرنده‌ها خورده شوند یا در اثر گرمای شدید هوا از بین بروند، آن‌ها را به دریا بسپارند.

شکل ۱: اهالی بومی در حال انجام فعالیت‌های مربوط به حفاظت از لاک‌پشت‌های بومی
(URL2)

❖ پروژه آماده سازی، ارائه برنامه‌های مدیریتی و تدوین ضوابط و استانداردهای گردش‌گری و همچنین تشکیل نهاد محلی گردش‌گری در جزیره قشم - روستای شیب دراز

قرارداد این پروژه در سال ۲۰۰۶ بین مؤسسه «آوای طبیعت پایدار»^۱ و بخش کمک‌های کوچک تسهیلات محیط زیست جهانی، برنامه عمران سازمان ملل متحد^۲ منعقد گردید. هدف پروژه، ارتقای وضعیت اکوتوریسم و سامان‌دهی حضور گردش‌گران جهت بهره‌برداری اصولی و صحیح براساس اصول توسعه پایدار بود. از طرفی به منظور پایداری فعالیت‌های انجام شده، این پروژه تلاش کرد تا بتواند بخشی از درآمد ناشی از حضور گردش‌گران در روستا را جهت ادامه پروژه حفاظت و اکوتوریسم با هدف خودگردانی اقتصادی آن‌ها مدیریت کند.

۱. مؤسسه‌ای خصوصی است که موضوع اصلی فعالیت آن آموزش، فرهنگ‌سازی و انجام پروژه‌های تخصصی در زمینه‌ی اکوتوریسم، گردش‌گری، محیط زیست طبیعی، صنایع دستی و جوامع محلی است.

2. UNDP/GEF/SGP

جدول ۵: اهم فعالیتهای انجام شده در پروژهی اکوتوریسم (URL2)

تصاویر	ریز اقدامها	فعالیتها
	- ارزیابی راهبردی مقدماتی اکوتوریسم در جزیره قشم و شیب دراز - شناسایی استعدادها و جاذبههای طبیعی سایت - شناسایی استعدادها و جاذبههای فرهنگی سایت	- شناخت پتانسیل های گردشگری موجود در روستای شیب دراز
	- تحلیل وضع موجود و توانسنجی امکانات و تأسیسات زیربنایی - تعیین ظرفیت برد اکولوژیک «زونینگ» سایت تخم گذاری لاکپشتها - تدوین ضوابط و استانداردهای اکوتوریستی در سایت	- تحلیل وضع موجود و توانسنجی فعالیتهای اکوتوریستی با مشارکت جوامع محلی
	- تدوین برنامه مدیریتی تفضیلی اجرایی با مشارکت جامعه بومی - فازبندی اجرایی برنامه مدیریتی با در نظر گرفتن ملاحظهها و آیندهنگریها	- ارائه برنامه مدیریتی اجرایی
	- حمایت برای تشکیل نهاد محلی گردشگری - ایجاد صندوق تسهیلات اعتباری محلی - ارائه محصولهای فرهنگی	- ساماندهی سایت حفاظت از لاکپشتها و زمینه سازی جهت تشکیل نهاد محلی گردشگری
	- معرفی روستای شیب دراز و فعالیتهای مراکز توریست فرست و آژانسها - تشکیل کارگروه نظارتی متشکل از گروههای ذی نفع با مشارکت جوامع محلی - نظارت بر فعالیتهای اکوتوریستی - برگزاری تورهای اکوتوریستی نمونه بر اساس الگوهای اصولی اکوتوریسم	- ایجاد زمینه برای تداوم فعالیتهای اکوتوریستی و معرفی فعالیتهای انجام شده به بازارهای هدف
شکل ۲ - تصاویری از مراحل انجام پروژه (URL2)		- انجام مراحل پایش پروژه در انتهای هر گام - تهیه مستندهای پروژه

- ❖ برخی از فعالیت‌های ویژه انجام شده در پروژه
- مطالعه‌های محیط طبیعی، انسانی و فرهنگی روستای شیب دراز
- برگزاری کارگاه‌های آموزشی:
 - کارگاه آموزشی اکوتوریسم و فواید آن
 - کارگاه بررسی اثرهای مثبت و منفی گردش‌گری در ابعاد اقتصادی، فرهنگی، اجتماعی و محیط زیستی
 - کارگاه قوانین و مقررات سایت و هماهنگی‌ها با تیم محیط زیست و اکوتوریسم
 - کارگاه با هدف ایجاد تعامل با قایقران‌های روستا و جلب مشارکت آن‌ها برای حفاظت از لاک‌پشت‌ها

شکل ۳ - کارگاه‌های آموزشی برگزار شده در روستا (URL2)

- «زونینگ» سایت تخم‌گذاری لاک‌پشت‌ها: یکی از مهم‌ترین فعالیت‌های انجام شده، منطقه‌بندی و زونینگ سایت تخم‌گذاری لاک‌پشت‌ها در روستای شیب دراز برای جانمایی و طراحی کاربری‌های مختلف در سایت برای طرح‌های آبی است. در این زونینگ، مکان مناسب کاربری‌هایی هم‌چون پارکینگ، کمپینگ، مرکز بازدیدکنندگان، کمپ محیط زیست، مسیرهای بازدید از لاک‌پشت‌ها، خدماتی مانند

عرضه صنایع دستی، رستوران، بوفه و ... مشخص گردید تا در طرح‌های آتی مورد استفاده قرار گیرد.

• **آماده‌سازی تعدادی از خانه‌های بومی به عنوان اقامتگاه گردش‌گران:** در

خلال اجرای پروژه، تعدادی از خانواده‌های روستا پس از فراخوان عمومی جهت پذیرایی از گردش‌گران داوطلب شدند. انتخاب این منازل براساس اولویت‌های لازم از جمله دارا بودن ساختار به نسبت بومی سازگار با فرهنگ روستا، پذیرش بالای گردشگر، توجه به نظافت، بهداشت و ... با مشارکت مستقیم بانوان بومی روستا به ویژه اعضای سازمان محلی بانوان پروژه صنایع دستی صورت گرفت. آماده سازی این منازل در قالب آموزش‌های متعدد حضوری و جلسه‌های دوستانه و فعال خانوادگی انجام شد. در این تعامل‌های دو سویه به موضوع‌هایی مانند طرز برخورد مناسب با گردش‌گران، قیمت‌گذاری مناسب اقامتگاه‌ها، رعایت بهداشت، طبخ و چینش غذا، سلیقه گردشگر و نیازهای وی و ... بسیار توجه می‌شد. با برگزاری تعدادی تورهای اکوتوریستی براساس اصول و ضوابط حاکم بر آن توسط مؤسسه آوای طبیعت پایدار و مؤسسه‌های همکار، این توانایی‌های بومی با کسب تجارب متعدد به ویژه توسط بانوان روستا تقویت گردید.

• **ایجاد صندوق محلی:** از فعالیت‌های انجام شده در این پروژه، تشکیل

صندوق محلی برای تجمیع درآمدهای حاصل از جریان گردش‌گری بود. مطابق توافق‌های صورت گرفته، بخشی از درآمدهای حاصل از حضور گردشگر در روستا توسط افراد و گروه‌هایی مانند دارندگان بوفه، رستوران، قایق‌ها، درآمدهای پارکینگ، فروش بلیت برای مشاهده پدیده تخم‌گذاری لاک‌پشت و ... در صندوق محلی که تحت نظارت شورای روستا، اداره محیط زیست منطقه آزاد قشم و مسئولان پروژه اداره می‌شود، جمع‌آوری و برای هزینه‌های سال آینده پروژه (حفاظت از لاک‌پشت‌ها و اکوتوریسم) هزینه می‌شود.

• **فعالیت‌های معرفی پروژه:** به صورت متوالی مسئولان پروژه، نمایندگان منطقه

آزاد قشم، مردم محلی و راهنمایان طبیعت‌گردی به ارائه دستاوردهای پروژه، معرفی روستای شیب دراز و فعالیت‌های محیط زیستی آن پرداختند؛ هم‌چنین این فعالیت در

مجامع علمی، دولتی، نمایشگاه‌های داخلی، استانی، ملی و بین‌المللی معرفی گردید. معرفی دستاوردهای پروژه و مشارکت جامعه محلی در رسانه به ویژه برنامه‌های تلویزیونی و روزنامه در فرهنگ‌سازی حضور صحیح گردشگر و هم‌چنین توجه به محیط زیست و حفاظت از گونه جانوری در خطر انقراض جهانی، اثرهای قابل ملاحظه‌ای داشت.

• پروژه توانمندسازی بانوان روستای شیب دراز از طریق احیا و کاربردی

کردن صنایع دستی: در مرحله بعد و پس از انجام دو پروژه حفاظت و اکوتوریسم روستای شیب دراز و با توجه به نیاز مشارکت همه جانبه ذی‌نفعان و به ویژه بانوان روستا و نیز با هدف احیای سنت‌های رو به فراموشی از جمله صنایع دستی، پروژه توانمندسازی بانوان شیب دراز که بخشی از پروژه «هنر برای محیط زیست» است، شکل گرفت. در این پروژه، بانوان روستا با تشکیل گروه صنایع دستی به تولید محصول‌های کاربردی الهام گرفته از صنایع دستی بومی خود می‌پردازند و این محصولات را به گردش‌گران ارائه می‌دهند که بخشی از درآمد حاصل از این فعالیت، باید در اختیار پروژه لاک‌پشت‌ها قرار بگیرد.

شکل ۴: به‌کارگیری زنان روستا در پروژه هنر برای حفاظت، ساخت و فروش صنایع دستی به گردش‌گران (URL2)

- پروژه تجهیز روستای شیب دراز: براساس این پروژه، تیم‌های محیط زیست و اکوتوریسم روستا که هر سال در فصول خاص تشکیل می‌گردند، تجهیز می‌شوند. وسایل مورد نیاز جهت گشت شبانه برای جست‌وجوی لاک‌پشت، لباس‌های شبیه به هم و سایر امکانات برای افراد شاغل در پروژه‌های مذکور تهیه می‌شود؛ همچنین براساس این پروژه، بروشورهای تبلیغاتی در زمینه حفاظت از لاک‌پشت‌ها تجدید چاپ می‌گردد که هر ساله در نوروز نمایشگاهی از عکس‌های فعالیت‌های پروژه‌های مذکور برپا می‌شود و کپره‌های لازم برای عرضه صنایع دستی، کمپ محیط زیست و غرفه اکوتوریسم احداث می‌گردد.

شکل ۵: تجهیز روستا به غرفه‌های عرضه محصولات گردشگری (URL2)

- پروژه ادامه حفاظت از لاک‌پشت‌های پوزه‌عقابی و ساماندهی نوروزی اکوتوریسم روستا: این پروژه به طور مشترک در دو زمینه حفاظت و ساماندهی نوروزی اکوتوریسم در روستا و در کنار پروژه اصلی، ارتقای اکوتوریسم شیب دراز انجام می‌شود. این پروژه که پروژه مستقلی است، شامل دو بخش است: بخش اول مربوط به ادامه حفاظت از لاک‌پشت‌های پوزه‌عقابی و بخش دوم آن به ساماندهی نیروها و تیم بومی برای ساماندهی حضور گردشگران در زمان اوج مسافرت‌های نوروزی می‌پردازد.

اعضای تیم بومی هر بخش از یکدیگر جدا هستند و مسئولیت‌های جداگانه‌ای دارند؛ ولی فعالیت‌هایشان هم‌سو با یکدیگر است و هنگام نیاز در شرایط خاص به ویژه در هنگام حضور تعداد زیادی از گردشگران در روستا به یاری یکدیگر می‌پردازند.

- تدوین کدهای رفتاری ساحل شیب‌دراز برای گردشگران

۲-۳. پروژه دی نوو، بی‌پازاری^۲، ترکیه (URL3)

شکل ۶: شهر بی‌پازاری در کشور ترکیه (URL3)

«بی‌پازاری» شهری کوچک در استان آنکارا است که در مسیر جاده ابریشم واقع است و دارای پیشینه تاریخی قوی با ۳۵۰۰ خانه منحصربه‌فرد، ۳۰۰ میراث فرهنگی ثبت شده، یک بازار قدیمی با ۶۰۰ مغازه، ۱۸ سایت باستانی و یک منطقه طبیعی حفاظت شده است. پروژه گردش‌گری شهر با همکاری دولت، شهرداری بی‌پازاری، سازمان‌های مردم‌نهاد و خود اعضای جامعه محلی و با هدف حفاظت، توسعه و احیای صنایع دستی، میراث طبیعی و فرهنگی با بودجه اتحادیه اروپا و بخشی هم از کمک‌های کوچک تسهیلات محیط زیست جهانی انجام گرفته است.

فعالیت‌های صورت گرفته:

- مرمت ۵۶۰ خانه توسط شهرداری که با این کار ارزش خانه‌های سنتی چوبی ده برابر شد و برخی از این خانه‌ها به مغازه‌های فروش تولیدهای محلی و هنرهای دستی و به ویژه نقره‌کاری تبدیل شده‌اند. برخی از آنها نیز به عنوان رستوران‌های سنتی به کار می‌روند.

1. De Novo Project
2. Beyazari

1920

1999

2013

شکل ۷: مرمت خانه‌های سنتی شهر بی‌بازاری (URL3)

- احیای صنایع دستی فراموش شده مانند آهنگری، بافندگی، مس‌گری و نقره-کاری.

شکل ۸: احیای صنایع دستی در شهر بی‌بازاری (URL3)

- تهیه و فروش غذاهای محلی توسط بیش از ۱۰۰ نفر از زنان شهر

شکل ۹: تهیه و فروش غذای محلی توسط بانوان شهر بی‌پازاری (URL3)

- برگزاری جشنواره خانه‌های تاریخی سنتی، صنایع دستی و غذای محلی در ژوئن هر سال
- برگزاری جشنواره بادبادک‌ها
- برگزاری آیین‌های مذهبی، موسیقی و نمایش‌های محلی
- تأسیس موزه تاریخی شهر، خانه فرهنگ بی‌پازاری و برگزاری کارگاه‌های آموزشی در آنها
- مرکز آموزشی عمومی جهت آموزش ساخت صنایع دستی به عنوان یک منبع درآمد
- تهیه برنامه اقدام در حوزه گردش‌گری توسط شهرداری بی‌پازاری
- تأسیس انجمن توسعه گردش‌گری در نهاد شهرداری
- ایجاد و تقویت سازمان‌های مردم‌نهاد و کمک به توسعه سیاست‌های گردش‌گری، حفاظت و توسعه ویژگی‌های برجسته تاریخی، زیست‌محیطی و اجتماعی که وظیفه این سازمان‌ها اجرای برنامه‌های گردش‌گری با حمایت اتحادیه اروپا و برنامه کمک‌های کوچک تسهیلات جهانی محیط زیست است.

۳-۲-۱. واحه سیوا، مصر (URL4)

واحه سیوا در مسیر تجارت دوران باستان قرار داشته است و با وجود چشمه‌های طبیعی و درختان نخل فراوان، محل استراحت مسافران صحرا بوده است. مردم سیوا مسلمان هستند و بسیاری از آداب و رسوم مربوط به مذهب خود را همچنان برپا می‌دارند. از مهم‌ترین جاذبه‌های گردش‌گری سیوا، بناهای سنتی آن است که از نوعی گل محلی به نام کارشیف ساخته شده‌اند.

شکل ۱۰: نمایی از واحه سیوا (URL5)

پروژه کیفیت محیط سیوا (EQI^۲) شامل مجموعه‌ای از فعالیت‌های تجاری است که در قالب طرح توسعه پایدار سیوا با هدف ارتقای توسعه اقتصادی سازگار با محیط و باز زنده‌سازی میراث فرهنگی منحصربه‌فرد آن شکل گرفته است.

رویکرد EQI: جلب دانش قدیمی، مهارت‌های سنتی، خلاقیت جامعه محلی و

تکمیل آن‌ها با دانش فنی مدرن

فعالیت‌های EQI:

- ساخت اقامتگاه‌هایی با شیوه معماری سنتی سیوا، سازگار با محیط زیست و

1. Siwa Oasis

۲. یک شرکت مشاوره مستقر در قاهره به منظور ارائه خدمات در منابع زیست محیطی و طبیعی، نظارت و توسعه سرمایه‌گذاری که فعالیت خود را از سال ۱۹۸۱ میلادی به عنوان یک شرکت خصوصی آغاز نموده، همکاری کرده است.

وسایل مدرن در نزدیکی سایت‌های باستانی سیوا و هم‌چنین به کارگیری جامعه محلی به منظور ارائه خدمات مرتبط با اقامتگاه مانند هتلداری، ساخت و ساز، نگهداری، حمل و نقل و

• مرمت برخی از خانه‌های سنتی متروکه و استفاده از آن‌ها به عنوان اقامتگاه به گردش‌گران امکان تجربه اقامت به شیوه سنتی سیوا را می‌دهد.

• نظر به این که اعضای جامعه از استفاده مجدد از خانه‌های سنتی منافع محیطی و اقتصادی به دست می‌آورند، یک طرح اعتبار خرد توسط شرکت مالی بین‌المللی (IFC) با مدیریت EQI تأمین مالی شد تا به اعضای جامعه توان مرمت خانه‌های قدیمی خود را بدهد و آن‌ها بتوانند از خانه‌ها به عنوان اقامتگاه سازگار با محیط^۱ یا دیگر کسب و کارهای سازگار با محیط استفاده کنند.

• EQI، در سال ۲۰۰۱ اقدام به راه‌اندازی صنعت خانه روستایی با هدف باز زنده‌سازی صنایع دستی سنتی سیوا و ارتقای فرهنگ صنعتگری در میان زنان منطقه کرد. کمک هزینه‌های اولیه از طرف سفارت انگلیس برای ارتقای مهارت قلاب‌دوزی ۵۰ زن سیوایی فراهم شد و جامعه از این طرح استقبال کرد؛ چرا که امکان کار زنان در خانه یا دیگر محیط‌های زنانه متناسب با سنت سیوایی فراهم شد. در طول یک سال، تعداد زنان شرکت‌کننده به ۳۰۰ نفر رسید. در حال حاضر از مهارت قلاب‌دوزان در دو خط تولید استفاده می‌شود که سیوا را به بازارهای استفاده از خلاقیت‌های سنتی و صنایع دستی باکیفیت متصل می‌کند. در نتیجه صنعتگران به یک منبع درآمدی ثابت دست یافته‌اند و صنایع آنان در بازارهای میلان و رم، پاریس و لندن به نمایش درآمده است که باعث سرفرازی آن‌ها شده است؛ هم‌چنین آگاهی آنان راجع به ارزش هنرها و صنایع دستی سیوا را بالا برده است.

• EQI با همکاری IFC برای حدود ۳۰۰ زن سیوایی فعالیت‌های آموزشی را با بودجه بخش خصوصی ترتیب داده است.

• در سال ۲۰۰۳، EQI و یک فروشنده هنر در لندن^۲، یک رویداد «هنر بومی» را

1. Ecolodge
2. Michael Hue Williams

با همکاری اعضای جامعه محلی ترتیب داد. این هنرمند فعالیت خود را با کمک ۳۵۰ دانش آموز مدرسه آغاز کرد و آن‌ها ۶۰۰ بادبادک ابریشمی را به اشکال سنتی تزئین کردند. ۴۰ دانش آموز این بادبادک‌ها را بر فراز آثار تاریخی سیوا به پرواز درآوردند. جدا از نقش آفرینی کودکان در این رویداد، حضور مشترک گردش‌گران و اعضای جامعه در این رویداد، امکان تبادل فرهنگی را برای آن‌ها فراهم آورد. این رویداد در سال ۲۰۰۵ نیز با همکاری یک هنرمند روسی برگزار شد. این بار جمعی از دانش‌آموزان منچستر، روزنامه‌نگاران و هنرمندان از سرتاسر جهان این پروژه را به همراه کودکان سیوایی انجام دادند.

شکل ۱۱: هتل سنتی شالی و هتل سنتی آندره املال در سیوا، مصر

(UNDP,2007: 5-7)

شکل ۱۲: صنایع دستی تهیه شده توسط بانوان سیوا (UNDP,2007: 8)

شکل ۱۳: جشنواره‌های هنرهای بومی در سیوا، مصر (UNDP, 2007: 10)

۳-۳. پروژه پشتیبانی گردش‌گری جامعه‌محور روستایی، قرقیزستان (Raeva, 2005) گردش‌گری در این روستا توسط مجریان تور خصوصی که در پایتخت (بیشکک) مستقر بودند، مدیریت و انجام می‌شد؛ بنابراین بیش‌تر کسب و کارها و درآمدهای حاصل از تورها در پایتخت باقی می‌ماند. از این رو پروژه CBT تأسیس شد و با حمایت انجمن هلوتاس^۱ به رشد خود ادامه می‌دهد.

پروژه پشتیبانی گردش‌گری جامعه‌محور در سال ۱۹۹۹ در قرقیزستان آغاز به کار کرد که هدف آن ارائه پشتیبانی بازاریابی و سازمانی به جوامع محلی و ظرفیت‌سازی است. یازده گروه CBT در نقاط مختلف مشغول به کارند که نهادهای خودگردان غیرتجاری هستند و هلوتاس آموزش‌های لازم را به این گروه‌های محلی ارائه می‌دهد. در سال ۲۰۰۳ همه گروه‌های CBT ادغام شده و انجمن گردش‌گری جامعه‌محور، خود را به نام «Hospitality Kyrgyzstan» معرفی کردند.

اهداف این پروژه:

- تولید درآمد به منظور بهبود استاندارد زندگی در مناطق
 - حفاظت از فرهنگ و طبیعت قرقیزستان
 - تبادل متقابل معنوی با گردش‌گران
- خدمات جامعه بومی به گردش‌گران تحت نظر انجمن:

۱. انجمنی خصوصی در سوئیس است که به طور فعال برای بهبود شرایط معیشت در ۲۲ کشور آسیا، آفریقا و آمریکای لاتین فعالیت می‌کند.

- زندگی در خانه‌های خصوصی
- غذای محلی
- تورها (تورهای یک تا پنج روزه با اسب یا به صورت پیاده)
- خدمات راهنما/ مترجم گردش‌گران
- صنایع دستی / مشارکت در فرایند ساخت
- نمایش‌های محلی، جشنواره‌ها
- خدمات حمل و نقل

فعالیت‌های انجمن گردش‌گری جامعه‌محور (KCBTA):

- برگزاری سمینارها با حضور خانواده‌ها و اعضای جامعه محلی
- انتشار بیش از ۱۰۰۰۰ کتابچه راجع به گردش‌گری جامعه‌محور
- امضای بیش از ۱۶ قرارداد با مجریان تورهای گردش‌گری
- انتشار دستورالعمل‌ها و لوح‌های فشرده در مورد نهادهای گردش‌گری جامعه-

محور

- ارتقای فعالیت نه دفتر اطلاعات گردش‌گری
- به دلیل این که جوامع محلی به طور معمول منابع مالی، تجربه کافی و مهارت‌های لازم برای بازاریابی ندارند، باید با مجریان تور همکاری برقرار شود؛ بنابراین انجمن با ۱۶ مجری تور در بیشکک همکاری می‌کند. مجریان تور نیز ۱۶ درصد از خدمات فراهم شده توسط جامعه را به صورت کمیسیون و هم‌چنین تخفیف اضافی بابت خدمات اقامتی دریافت می‌کنند.

۳-۴. طرح گردش‌گری جامعه‌محور^۱، کاکاکولو^۲، پرو (URL6)

طرح گردش‌گری جامعه‌محور در کاکاکولو در پرو، یک تعاونی بافندگی^۳ است که به منظور فراهم کردن شغل و درآمد برای گروهی از زنان از طریق فروش محصولات بافندگی به گردش‌گران و هم‌چنین فراهم کردن فرصت آموختن مراحل بافندگی در یک

1. CBT initiative

2. Ccaccacollo

3. Weaving partnership

محیط روستایی توسط شرکت مجری تور (GAP) ایجاد شده است. این روستا نقش‌آفرینی خود در گردش‌گری را از سال ۲۰۰۴ با اشتغال مردها به عنوان باربر و آشپز در سفرهای تفریحی شرکت مجری تور GAP آغاز کرد. در سال ۲۰۰۵، GAP و مؤسسه آن به نام Planeterra با همکاری یکدیگر یک تعاونی بافندگی تأسیس کردند تا برای زنان روستا شغل و درآمد ایجاد شود. سه سازمان مردم-نهاد دیگر نیز برنامه‌های آموزشی متنوعی را راجع به فنون بافندگی به تعاونی بافندگی ارائه می‌دهند. همه اعضای تعاونی به طور برابر به آموزش دسترسی دارند و باید در جشنواره‌های بافندگی و بازار آن به صورت روزانه حضور داشته باشند. منافع اقتصادی حاصل از فروش، انفرادی است و بستگی به تعداد محصول‌هایی دارد که هر کدام از اعضای مدیریت فروش آن را به عهده دارد.

فعالیت‌های توانمندسازی: شامل ایجاد محیطی برای مشارکت دموکراتیک (جلسه‌های هفتگی با همه اعضا با حضور Apomipe جهت گفت‌وگو درباره اقدام‌های آینده برای برنامه و تصمیم‌گیری‌های روزانه)، فرصت‌های برابر (دسترسی یکسان به آموزش و مشارکت در فعالیت‌های تجاری)، توانمندسازی جنسیتی.

حفاظت از میراث فرهنگی: از طریق فعالیت‌هایی هم‌چون استفاده از لباس‌های سنتی توسط اعضای تعاونی و افزایش غرور فرهنگی در اعضای جامعه، بسیاری بر این باور بودند که برای آنان باعث افتخار است که توسط گردش‌گران مورد بازدید قرار می‌گیرند و گردش‌گری به جامعه آن‌ها جایگاه می‌دهد.

تعاونی: یک برنامه مکتوب با اهداف و یا فرایند نظارت و ارزیابی برای سنجش سطح کارایی GAP/Planeterra ندارد. در واقع فاقد یک برنامه کسب و کار است که هزینه‌ها، عواید و سوددهی را تنظیم کند. بدون برنامه نظارت و ارزیابی نیز نمی‌توان به طور نظام مند مسائل را شناسایی و حل کرد.

تعاونی میان GAP/Planeterra و تعاونی بافندگی نیز غیررسمی است و هیچ توافق‌نامه مکتوبی با قوانین و استانداردهای روشن وجود ندارد و هیچ ضمانتی نیست که GAP فعالیت‌های خود را در این روستا ادامه دهد.

جاذبه گردش‌گری: در این روستا جشنواره بافندگی و فروش آن، شیوه سستی زندگی، طبیعت و منظره.

تمایل به شرکت در گردش‌گری: از ارتباط و اعتماد میان GAP و جامعه ناشی می‌شود؛ به طوری که بسیاری از مردان پیش از تأسیس تعاونی در GAP، مشغول باربری و آشپزی بوده‌اند؛ هم‌چنین زنان حاضر به نزدیک شدن به GAP و فروش محصولات بافندگی خود به گردش‌گران شدند، نشان از تمایل آن‌ها به شرکت در گردش‌گری دارد.

مهارت‌ها در جامعه: ۳۸ درصد جامعه تا پیش از آموزش‌هایی از بیرون، با روش بافندگی آشنایی نداشتند و ۶۲ درصد برای خانواده خود بافندگی می‌کردند و باید با فنون جدید بافندگی برای ساخت محصولات جذاب‌تر برای بازار گردش‌گری آشنا می‌شدند.

کمک‌های مالی و قرضه‌های کوچک: Planeterra به صورت جزئی، بودجه پروژه را تأمین کرد و سه سازمان مردم‌نهاد در برنامه‌های آموزش بافندگی کمک‌های مالی کردند. Planeterra، مصالح ساختمانی برای خانه‌های همگانی اعضای تعاونی، هشت بسته پشم شتر برای تأمین نخ پشم و ده دستگاه بافندگی جهت ارتقای کیفیت و فرایند تولید بافندگی اهدا کرد. هیچ قرض کوچکی برای اعضای تعاونی وجود نداشت و در نتیجه باید متکی به ثروت خانواده برای راه‌اندازی کسب و کار بافندگی می‌بودند.

۳-۵. گردش‌گری جامعه‌محور، استرالیا (O'Rourke & Memmott, 2005)

برنامه گردش‌گری فرهنگی بومی، با استفاده از عناصر معماری بومی فرهنگ دیربال^۱ در سرمایه‌گذاری گردش‌گری بومی کوچک مقیاس از طریق ادغام دانش خانه‌های سنتی بومی، اردوگاه‌ها و فناوری‌های ساختمانی و دانش زیست‌محیطی با تورها و تجارب فرهنگی در مناطق بومی استرالیا در حال انجام است. گردش‌گری فرهنگی بومی در مناطق مرطوب استوایی^۲ استرالیا، مراکز فرهنگی و تورهای فرهنگی را

1. Dyrbal

2. Wet Tropics

شامل می‌شود. جامعه محلی با استفاده از مراکز فرهنگی بومی در قالب مراکز نمایشگاهی، مکان‌های حفاظتی و پارک‌های فرهنگی سعی در حفاظت و ارائه فرهنگ بومی خود دارد.

مراکز فرهنگی: مکان‌های حفاظتی محلی کوچک و موزه‌ها، مراکز نمایشگاهی (مانند مرکز نمایشگاهی نانیاجی^۱) و یک پارک تفریحی فرهنگی بزرگ (پارک فرهنگی تیپوکای^۲).

به عنوان مثال مرکز فرهنگی هنرها و صنایع دستی بومی یاراباه^۳ که در سال ۲۰۰۲ تأسیس شده است، یک کارگاه محلی به راه انداخته است که تمرکز آن بر هنر سرامیک است و هنرها و صنایع دستی بومی در موزه نمونوی^۴، در مجاورت آن به فروش می‌رسند.

تورهای فرهنگی: در حالت غیررسمی، یک فرد راهنمایی تور و برنامه‌ریزی تور را به عهده می‌گیرد. این مانند یک موزه تاریخی محلی عمل می‌کند که بخشی از آن به نانیاجی و افراد بومی اختصاص یافته است؛ هم‌چنین چندین خانواده محلی تورهای فرهنگی را به عهده می‌گیرند. هر تور شامل اطلاعات گیاهان بومی، داستان‌های شکار، مکانی برای نقاشی بدن با رنگ‌های طبیعی و یک درخت مقدس با داستان آن است. پس از تور پیاده، نوبت به نوشیدن چای است که فرصت گفت‌وگوی بیشتر با راهنما را فراهم می‌کند.

از مشخصه‌های گردش‌گری فرهنگی بومی، مسکن سنتی یا *mija* است. دیگر عناصر این محیط انسان‌ساخت سنتی؛ اردوگاه‌های مرسوم، زمین‌های بورا و شبکه‌ای از گذرگاه‌هایی است که این مکان‌ها را به هم متصل می‌کند؛ هم‌چنین اهالی از دانش مکانی بومی برخوردار هستند. سالمندان از محیط انسان‌ساخت سنتی، آگاهی کامل دارند و مشتاق به استفاده مجدد از دانش مسکن سنتی و ساخت آن هستند.

در این راستا پروژه‌ای به نام پروژه ساخت میجا برپا شد که هفت میجا در پنج موقعیت ساخته شدند و سه گروه از شرکت‌کنندگان دیربالی از جمله شش شخص

1. Nganyaji

2. Tjapukai

3. Yarrabah

4. Menmuny Museum

سالخورده در بازسازی آن‌ها شرکت کردند. در حین کار میدانی، اطلاعاتی دربارهٔ انتخاب مصالح و فنون جمع‌آوری، نام منابع، روش‌های ساخت، توالی مراحل ساخت و مدت زمان آن ثبت شد. از افراد مسن نیز که توانایی همراهی نداشتند، مصاحبه گرفته شد.

شکل ۱۴ - نمایش شیوهٔ ساخت مسکن سنتی توسط یکی از اهالی بومی به بازدیدکنندگان در پارک فرهنگی و ساخت میجا توسط اهالی بومی (O'Rourke & Memmott, 2005)

چند عامل موفقیت کار میدانی:

- تمایل مردم دیربال^۱ به انتقال دانش
 - علاقهٔ شرکت‌کنندگان جوان به آموختن دربارهٔ مسکن سنتی و منابع مرتبط
 - پرداخت پول در ازای شرکت در پژوهش
- هم‌چنین انجمنی برای انتقال اطلاعات سنتی و فنون سنتی ایجاد شد که در هنگام کار میدانی در جومبون^۲، زبان جیربال^۳ به عنوان بخشی از برنامه زبان منطقه‌ای آموزش داده شود.

1. Dyirbal

2. Jumbun

3. Jirrbal

جدول ۶: محصولات های گردش‌گری روستای دیربال (O'Rourke & Memmott, 2005)

تصاویر	توضیحات	محصول‌های گردش‌گری دیربال
شکل ۱۵: مرکز نمایشگاهی نیانجی (O'Rourke & Memmott, 2005)	تأمین وجه ساخت این مرکز از طریق بخش دولتی و هزینه‌های فعال‌سازی از طریق شورای مردم‌نهاد صورت گرفت. کارکنان این مرکز از داوطلبان محلی غیربومی هستند. در بخش ورودی، افراد محلی جیربالی هزینه ورودی را دریافت می‌کنند و اطلاعات اضافی را درباره تاریخ و فرهنگ جیربال به بازدیدکننده ارائه می‌دهند. بخش کوچکی از این مرکز به عکس‌های مردم فعلی جیربال اختصاص یافته است. بخش‌هایی از مواد فرهنگی از جمله فیلم سمعی - بصری از صنایع دستی سنتی و نمایش‌هایی از افسانه‌های جیربال و تاریخ مقدس به نمایش درآمده است.	مرکز نمایشگاهی نیانجی، راونشو^۱
شکل ۱۶: مرکز نمایشگاهی Hull River Mission (O'Rourke & Memmott, 2005)	نمادی انتزاعی از میجا برای بزرگداشت مردم بومی که در سال‌های ۱۹۱۴ تا ۱۹۱۸ در مسکن مأموریت سکنی داشتند. بودجه از طریق بخش دولتی.	مرکز نمایشگاهی Hull River Mission

تصاویر	توضیحات	محصول‌های گردش‌گری دیرپال
شکل ۱۷: جنگل بانان گوگوبارابی (O'Rourke & Memmott, 2005)	یک گذرگاه پیاده‌روی بومی سنتی. شبکه‌ای از این مسیرهای پیاده، بازتاب الگوی حرکت مردمی است که این مسیرها امکان مبادله اجتماعی و اقتصادی میان مردم دور دست را فراهم می‌کند. کارکنان بومی به کار گرفته شده در برنامه اشتغال توسعه جامعه (CDEP)، پاک‌سازی این مسیر را به عهده گرفتند. مشاور تجاری به طور تنگاتنگ با پروژه به منظور تدوین یک برنامه کسب و کار و راهبرد بازاریابی اجرایی کار کرد و رابطه مستمری با شرکت مالی که خدمات اداری و بازاریابی ارائه می‌کرد، برقرار کرد؛ همچنین مشاور، کار فروش بلیط برای تورها را به عهده گرفت.	پروژه در Gugubarabi Echo Creek
جاده‌های پیاده‌روی با همکاری سازمان‌های خصوصی، مالکین سنتی و داوطلبانی که از یک سازمان مردم‌نهاد ساخته شده‌اند. بودجه پروژه را بخش دولتی تأمین می‌کرد. مردم بومی برای راه‌اندازی مسیرها تحت راهنمایی QPWS که مدیریت پروژه را بر عهده داشت، کار می‌کردند. مشارکت مردم بومی در این پروژه، محدود به استخدام به عنوان کارگر و پرداخت وجه به برخی مالکان سنتی برای در اختیار گذاشتن اطلاعات فرهنگی بود که برای ارتقای شبکه مسیرها به کار می‌رفت.	جاده‌های پیاده‌روی با همکاری سازمان‌های خصوصی، مالکین سنتی و داوطلبانی که از یک سازمان مردم‌نهاد ساخته شده‌اند. بودجه پروژه را بخش دولتی تأمین می‌کرد. مردم بومی برای راه‌اندازی مسیرها تحت راهنمایی QPWS که مدیریت پروژه را بر عهده داشت، کار می‌کردند. مشارکت مردم بومی در این پروژه، محدود به استخدام به عنوان کارگر و پرداخت وجه به برخی مالکان سنتی برای در اختیار گذاشتن اطلاعات فرهنگی بود که برای ارتقای شبکه مسیرها به کار می‌رفت.	پیاده‌راه کوه میستی و مسیرهای پیاده- روی رودخانه موری
یک سایت در رودخانه موری است که جامعه محلی برای تفریح و گردهمایی از آن استفاده می‌کنند. در ابتدای سایت میجا برای نمایش به گردش‌گران ساخته شده است و قرار است به عنوان تور پیاده برای گردش‌گران به کار رود.	یک سایت در رودخانه موری است که جامعه محلی برای تفریح و گردهمایی از آن استفاده می‌کنند. در ابتدای سایت میجا برای نمایش به گردش‌گران ساخته شده است و قرار است به عنوان تور پیاده برای گردش‌گران به کار رود.	مومبی
مهم‌ترین هدف این ساختمان، نمایش و نگهداری از آثار هنری است که از یک موزه عمومی به این منطقه بازگردانده شده است.	مهم‌ترین هدف این ساختمان، نمایش و نگهداری از آثار هنری است که از یک موزه عمومی به این منطقه بازگردانده شده است.	مرکز نگه‌داشت فرهنگی جومبون
این مرکز ترکیبی از آموزش و پرورش، آموزش و یک مرکز نگهداری است. بودجه نگهداری از مجموعه را بخش دولتی تأمین می‌کند. در بخش نگهداری، یک میجا برای نمایش ساخته شده است.	این مرکز ترکیبی از آموزش و پرورش، آموزش و یک مرکز نگهداری است. بودجه نگهداری از مجموعه را بخش دولتی تأمین می‌کند. در بخش نگهداری، یک میجا برای نمایش ساخته شده است.	مرکز Davey (Buckaroo) Lawrence

۴. جمع‌بندی تجربه‌های عملی ایران و جهان

مرور این تجربه‌ها نشان می‌دهد که توجه به برخی نکته‌های در اکثر پروژه‌هایی که از ابزار گردش‌گری برای بهبود کیفیت زندگی گروه‌های اجتماعی حاضر در یک منطقه بهره می‌گیرند، می‌تواند موفقیت را برای آن‌ها به ارمغان آورد. اگر مشارکت جامعه محلی را بر اساس مطالب پیش گفته به سه بخش مشارکت در برنامه‌ریزی و تصمیم‌گیری، مشارکت در منافع حاصل از گردش‌گری و مشارکت در فعالیت‌های گردش‌گری تقسیم شود، جدول زیر مهم‌ترین اقدام‌های قابل انجام را بر اساس تجربه‌های معرفی شده، نمایش می‌دهد.

جدول ۷: جمع‌بندی تجربه‌های عملی بررسی شده

نام تجربه	مشارکت در برنامه‌ریزی و تصمیم‌گیری	مشارکت در منافع حاصل از گردش‌گری	مشارکت در فعالیت‌های گردش‌گری
شیب‌دراز	- تشکیل نهاد محلی گردش‌گری - ایجاد صندوق تسهیلات اعتباری محلی - معرفی روستای شیب‌دراز و فعالیت‌ها به مراکز توریست-فرست و آژانس‌ها - تشکیل کارگروه نظارتی متشکل از گروه‌های ذی‌نفع با مشارکت جوامع محلی - برگزاری کارگاه‌های آموزشی جهت جلب مشارکت جامعه محلی برای انجام فعالیت‌های گردش‌گری - همکاری بخش خصوصی و نهاد بین‌المللی در تأمین مالی و مدیریت تخصصی پروژه - ایجاد صندوق ذخیره	- ارتقای فرهنگ حفاظت از میراث طبیعی - درآمدزایی برای مردم محلی و جایگزینی با سایر معیشت-های ناهنجار - زمینه‌سازی جهت ایجاد زیرساخت‌های مناسب در منطقه - زمینه‌سازی جهت جذب سرمایه‌گذاران - ایجاد زمینه عرضه محصول‌های فرهنگی بومی - ایجاد روحیه مشارکت در مردم بومی - ایجاد انگیزه، غرور و مسئولیت‌پذیری به‌ویژه در میان نوجوانان، جوانان و بانوان	- آماده‌سازی تعدادی از خانه‌های بومی به عنوان اقامتگاه گردش‌گران - عرضه صنایع دستی، رستوران و بوفه توسط جامعه محلی - حفاظت از میراث طبیعی یک منطقه با استفاده از جوانان - پروژه توانمندسازی بانوان روستای شیب‌دراز از طریق احیا و کاربرد کردن صنایع دستی - نمایشگاه عکس‌های فعالیت‌های پروژه‌های هر ساله در نوروز با کپره‌های لازم برای عرضه صنایع دستی، کمپ محیط زیست و غرفه

نام تجربه	مشارکت در برنامه‌ریزی و تصمیم‌گیری	مشارکت در منافع حاصل از گردش‌گری	مشارکت در فعالیت‌های گردش‌گری
	گردش‌گری برای تجمیع درآمدهای حاصل از جریان گردش‌گری	- احیای عناصر فرهنگ بومی - افزایش دانش و آگاهی‌های جامعه محلی	اکوتوریسم - برگزاری توره‌های اکوتوریستی
بی‌پازاری	- همکاری نهادهای بین‌المللی در تأمین مالی پروژه - برپایی مراکز آموزش هنرهای سنتی - تهیه برنامه آمده گردش‌گری - توسعه سازمان‌های مردم‌نهاد به عنوان نهادهای اجرایی برنامه گردش‌گری	- درآمدزایی و اشتغال برای مردم محلی - احیای صنایع و حرف سنتی - توجه ویژه به عناصر فرهنگ بومی - تقویت روحیه مشارکت در جامعه محلی - ایجاد حس غرور و مسئولیت‌پذیری در جامعه محلی - بهبود کیفیت زندگی جامعه محلی با بهسازی کالبدی سکونت	- استفاده از خانه‌های سنتی به منظور معرفی فرهنگ و توسعه اقتصاد محلی - توسعه کسب و کارهای محلی از طریق احیای مشاغل سنتی - عرضه فرهنگ بومی از طریق به کارگیری بانوان - معرفی فرهنگ بومی با برپایی جشنواره‌های مختلف
سیوا	- توانمندسازی اقتصادی جامعه محلی به منظور مرمت خانه‌های سنتی از طریق همکاری نهاد بین‌المللی و خصوصی	- بهبود وضعیت سکونت با توانمندسازی ساکنان در مرمت خانه‌ها - اشتغال جامعه محلی و درآمدزایی برای آن‌ها - احیای فرهنگ و عناصر فرهنگی - ایجاد انگیزه و حس مسئولیت به ویژه در بانوان، جوانان و کودکان	- استفاده از عناصر فرهنگ بومی جهت فعالیت‌های گردش‌گری مانند خانه‌های سنتی - ساخت اقامتگاه‌های متناسب با معماری بومی و به کارگیری جامعه محلی در مشاغل مرتبط با آن - به کارگیری بانوان در فعالیت‌های احیای صنایع دستی، کمک به اشتغال و درآمدزایی آن‌ها - برگزاری رویدادهای بومی با کمک کودکان
قرقیزستان	- ایجاد سازمان‌های مردم‌نهاد و سپردن امور گردش‌گری به این نهادها با نظارت نهادهای	- تقویت حس مشارکت اجتماعی با تقویت سازمان‌های مردم‌نهاد	- تأمین اقامت گردش‌گران در خانه‌های خصوصی - تهیه غذای محلی توسط

نام تجربه	مشارکت در برنامه‌ریزی و تصمیم‌گیری	مشارکت در منافع حاصل از گردش‌گری	مشارکت در فعالیت‌های گردش‌گری
قرقیزستان	تخصصی - تأمین سرمایه فعالیت‌های گردش‌گری از طریق بخش خصوصی	- تقویت عناصر فرهنگی محلی - آشنایی دیگر جوامع با میراث فرهنگی و طبیعی این سرزمین - اشتغال و درآمدزایی برای جامعه محلی	مردم محلی - برگزاری تورها با کمک افراد بومی - مشارکت در فرایند ساخت صنایع دستی - برگزاری نمایش‌های محلی و جشنواره‌ها - خدمات حمل و نقل بر عهده افراد بومی
کوکاکولو	- ایجاد تعاونی برای کسب و کارهای محلی و حرف و صنایع سنتی - همکاری نهادهای خصوصی، دولتی و ارگان‌های مردم‌نهاد در تعاونی‌ها - برگزاری جلسه‌های هفتگی و ماهیانه با جامعه محلی جهت تصمیم‌گیری - فرصت برابر برای همه اعضای جامعه محلی در آموزش - کمک‌های مالی نهادهای خصوصی برای اعضای تعاونی	- تقویت حرف و صنایع دستی سنتی - اشتغال و درآمدزایی برای جامعه محلی - توانمندسازی جامعه محلی - تقویت حس مشارکت و مسئولیت‌پذیری در جامعه محلی - افزایش آگاهی و دانش جامعه محلی - حفاظت از میراث فرهنگی و محیط - بهبود استاندارد زندگی	- اشتغال بانوان و جوانان در تعاونی‌ها و کسب درآمد به همراه احیای هنرهای بومی
استرالیا	- همکاری سازمان‌های مردم‌نهاد غیربومی و بخش دولتی در تأمین مالی پروژه‌ها	- رشد اقتصاد محلی از طریق اشتغال و درآمدزایی برای مردم بومی - تقویت و احیای فرهنگ بومی - تقویت حس مشارکت و مسئولیت جامعه محلی - ایجاد انگیزه و غرور در مردم بومی - افزایش خودمختاری - تبادل میان فرهنگی - مدیریت منابع طبیعی	- بهره‌گیری از دانش بومی جامعه محلی در ایجاد مکان‌ها و رویدادهای فرهنگی - به‌کارگیری جامعه محلی در مشاغل مرتبط با مراکز فرهنگی بومی - به‌کارگیری جامعه محلی در تورهای بومی - احیای یکی از عناصر فرهنگ بومی (مسکن سنتی) با استفاده از جامعه محلی در ساخت و آموزش آن

۵. نتیجه‌گیری

بر اساس مطالعه‌های انجام گرفته و جستجوی تجربه‌های عملی این موضوع از بحث گردش‌گری، می‌توان اصولی را جهت نقش‌آفرینی جامعه محلی در امور گردش‌گری منطقه خود تدوین کرد:

جدول ۸: راهبردهای مشارکت فعال جامعه محلی در گردش‌گری بر اساس تجربه‌های

عملی در ایران و جهان

- تدوین برنامه گردش‌گری جامعه‌محور در سطح ملی و منطقه‌ای
- بهره‌گیری از نهادهای بین‌المللی، دولتی و خصوصی در برنامه‌های گردش‌گری به منظور برنامه‌ریزی، مدیریت، آموزش و تأمین مالی
- شناسایی مهارت‌های افراد جامعه محلی به منظور به کارگیری آن‌ها در فعالیت‌های گردش‌گری
- بهره‌گیری از عناصر فرهنگی جامعه در چینش فعالیت‌های گردش‌گری
- بهره‌گیری از پتانسیل گروه‌های اجتماعی خاص مانند بانوان، کودکان، جوانان و ...
- ایجاد تعاونی‌ها^۱ و سازمان‌های مردم‌نهاد^۲ به منظور هم‌گرایی همکاری‌های جامعه محلی و دیگر نهادهای ملی و بین‌المللی
- تقویت سازمان‌های مردم‌نهاد و واگذاری امور مدیریتی و اجرایی گردش‌گری به این نهادها
- توجه ویژه به کسب و کارهای محلی مرتبط با گردش‌گری و تلاش برای جذب منابع مالی آن‌ها
- برگزاری رویدادهای محلی با تأکید خاص بر آیین و سنت‌های محلی با مداخله فعال جامعه محلی
- مدیریت عواید اقتصادی حاصل از گردش‌گری

1. Partnership
2. NGO

منابع

الف. فارسی

۱. رجیبی، آزیتا (۱۳۹۰). شیوه‌های مشارکت شهروندی در فرایندهای توسعه شهری. فصلنامه جغرافیایی آمایش محیط، شماره ۱۲: ۱۰۱-۱۱۶.
۲. شرفی، مرجان و برک‌پور، ناصر (۱۳۸۹). گونه‌شناسی تکنیک‌های مشارکت شهروندان در برنامه‌ریزی شهری؛ برمبنای سطوح مختلف مشارکت. دوفصلنامه دانشگاه هنر، ۴: ۷۷-۱۰۱.
۳. شریفیان ثانی، مریم (۱۳۸۰). فرهنگ شهری: مشارکت شهروندی؛ حکمرانی شهری و مدیریت شهری. فصلنامه مدیریت شهری، شماره ۸: ۴۲-۵۵.
۴. عزیزی، محمدمهدی و حمیده، سارا. (۱۳۸۷). ارزیابی مشارکت در بهسازی و نوسازی بافت‌های فرسوده؛ نمونه موردی محله سیروس تهران. مجموعه مقاله‌های همایش بافت‌های فرسوده شهری، چشم‌انداز توسعه پایدار، ارزش‌ها و چالش‌ها، ۷۶۷-۷۸۳.
۵. موحد، علی و حیدریان، مهدی. (۱۳۸۷). بررسی نقش عوامل اجتماعی و فرهنگی در توانمندسازی بافت‌های فرسوده شهری، مجموعه مقاله‌های همایش بافت‌های فرسوده شهری، چشم‌انداز توسعه پایدار، ارزش‌ها و چالش‌ها.
۶. هادیان، اکرم و دانشپور، سید عبادالهادی (۱۳۸۷). نوسازی بافت‌های فرسوده شهری و مشارکت شهروندان. همایش بهسازی و نوسازی بافت‌های فرسوده شهری، مشهد.

ب. انگلیسی

7. Ashley, C., and Roe, D. (1998). *Enhancing Community Involvement in Wildlife Tourism: Issues and Challenges*, IIED Wildlife and Development Series, 11: 1-38.
8. Bailey, N. (2010). Understanding Community Empowerment in Urban Regeneration and Planning in England: Putting Policy and Practice in Context, *Planning Practice and Research*, 25:317-332.
9. Campbell, Patricia (2011). Community-Led Regeneration: A Review Of Literature, *Scottish Government Social Research* (www.scotland.gov.uk/socialresearch)
10. Gaventa, J. (1998). Poverty, participation and social exclusion in

- North and South. *Institute of Development Studies Bulletin*, 29 (1): 50-57.
11. O'hare, P. (2010). Capacity building for community-led regeneration: Facilitating or frustrating public engagement?, *International Journal of Sociology and Social Policy*, 30: 32-47.
 12. O'Rourke, Tim and Memmott, Paul (2005). *Sustaining indigenous cultural tourism: aboriginal pathways, cultural centres and dwellings in the Queensland wet tropics*. <http://www.sustainabletourisonline.com/>
 13. Raeva, Damira (2005). *Development of Rural Regions of Kyrgyzstan Through Investments Into Community Based Tourism. International Workshop on Strategies for Development and Food Security in Mountainous Areas of Central Asia*. Dushanbe, Tajikistan (<http://akdn.org>)
 14. Rogers, B and Robinson, E. (2004). *The benefits of community engagement: a review of the evidence. A report for the Civil Renewal Unit of the Home Office*, Active Citizenship Centre, London, (<http://www.active-citizen.org.uk/files>)
 15. United Nations Development Programme. (2007) Siwa Sustainable Development Initiative.
 16. Thammajinda, Rojana (2013), *Community participation and social capital in tourism planning and management in a Thai context*. Lincoln University.
 17. The Scottish Government (2011), *Regeneration Discussion Paper*. Communities Analytical Services.
 18. URL1. <http://iap2.org> (visited on 2014)
 19. URL2. <http://tabiatpaydar.com> (visited on 2015)
 20. URL3. <http://comcec.org> (visited on 2015)
 21. URL4. <http://eqi.com.eg> (visited on 2015)
 22. URL5. <http://wikipedia.org> (visited on 2014)
 23. URL6. <http://icrtourism.org> (visited on 2014)